

Kundens valfrihet inom social- och hälsovården ur tjänsteproducenternas och landskapets synvinkel

Syftet med social- och hälsovårdsreformen är att se till att alla har tillgång till jämlika och moderna social- och hälsovårdstjänster till rimliga kostnader. I samband med social- och hälsovårdsreformen ska kunderna få mer valfrihet inom social- och hälsovården. Därför avser man stifta en valfrihetslag. Regeringen lämnade en proposition om den till riksdagen den 8 mars 2018.

Lagens syfte är att valfrihet ska ge snabbare tillgång till vård och förbättra tjänsternas kvalitet. Kunden kan på ett mångsidigare sätt än tidigare välja tjänster efter sin egen situation. Avsikten är att stärka i synnerhet de tjänster vid social- och hälsocentralerna och tandklinikerna (tjänster på basnivå) som finns nära kunden. Även specialistläkartjänster och rådgivning inom socialvården kommer att erbjudas vid social- och hälsocentralerna. Dessutom tas det i bruk kundsedlar och personliga budgetar.

Valfriheten ska utvidgas stegvis under 2020–2022. I en del landskap kommer valfriheten att testas genom pilotförsök redan tidigare.

Landskapet ordnar social- och hälsovårdstjänsterna, producenterna kan vara offentliga eller privata

- I och med social- och hälsovårdsreformen kommer ordnandet av social- och hälsovårdstjänsterna och produktionen av dem att skiljas åt. Landskapet har ansvaret för att inom landskapet ordna de social- och hälsovårdstjänster som finansieras med offentliga medel. Landskapet får finansieringen av staten, men beslutar självständigt om hur det använder medlen.
- Landskapet kan producera tjänster självt eller köpa dem från privata företag eller från organisationer inom tredje sektorn. Landskapets tjänsteproduktion ska ske separat i dess affärsverks regi. Om landskapet så vill kan det även bilda bolag.
- Social- och hälsocentralerna och landskapens affärsverk kan komplettera sin egen tjänsteproduktion genom att köpa tjänster av företag av olika storlekar och av organisationer inom tredje sektorn. Små företag har också goda förutsättningar att producera tjänster som tillhandahålls mot kundsedel eller enligt en personlig budget.
- Direktvalstjänster (social- och hälsocentraler, mun- och tandvårdsenheter) kan produceras av landskapets affärsverk, landskapsägda bolag, privata företag och producenter inom tredje sektorn.
- Landskapets affärsverk producerar också de social- och hälsovårdstjänster som inte erbjuds vid social- och hälsocentralerna och mun- och tandvårdsenheterna. Till dessa tjänster hör bland annat socialservice, olika screeningundersökningar, skolhälsovården, krävande specialiserad sjukvård och omfattande jour.

- Att ordna psykolog- och kuratorstjänster inom elevvården hör till kommunernas uppgifter.
- Landskapet kan också själv producera samma tjänster som de tjänster som kan fås med kundsedlar eller personliga budgetar, men då används inte kundsedel eller personlig budget som betalningsmedel.
- Landskapet svarar för att invånarna får de tjänster som de behöver och att tjänster som produceras av olika tjänsteproducenter bildar en smidig och effektiv helhet. Om det i något område inte uppstår ett tillräckligt tjänsteutbud, ska landskapets affärsverk producera tjänsterna eller också kan landskapet konkurrensutsätta och köpa tjänster.
- I de tjänster som landskapet ordnar ska landskapet ha beredskap för störningar under normala förhållanden och för undantagsförhållanden.

Landskapets skyldigheter i fråga om de tjänster som omfattas av valfriheten

- Landskapet konkurrensutsätter inte de tjänster som omfattas av valfriheten. Alla aktörer som uppfyller de villkor som anges i lagstiftningen och de villkor som landskapet har ställt upp samt är införda i registret över tjänsteproducenter kan vara tjänsteproducenter.
- Dessutom ingår landskapet avtal med producenterna av direktvalstjänster. Dessa ska producera det tjänsteutbud som anges i valfrihetslagen och övriga tjänster som fastställts av landskapet.
- Landskapet beslutar inom vilka två medicinska specialiteter det åtminstone ska erbjudas konsultationer och öppna mottagningstjänster vid alla social- och hälsocentraler.
- Landskapet ska ta i bruk kundsedeln för de tjänster som anges i valfrihetslagen och för andra tjänster om vårdgarantins tidsfrister överskrids. Landskapet kan om det så vill använda kundsedlar även i större omfattning, så länge som det inte gör att tjänsterna fungerar sämre på det sätt som beskrivs i lagen.
- Landskapet ska erbjuda en personlig budget till personer med funktionsnedsättning eller äldre personer. En förutsättning är att personen har ett kontinuerligt och omfattande behov av hjälp och att personen själv eller med stöd klarar av att planera och välja en tjänsteproducent och innehållet i tjänsterna. Landskapet kan ta i bruk en personlig budget även för andra kunder.
- Enligt regeringens proposition ska landskapet informera invånarna om deras rättigheter och förmåner samt ge råd och stöd i fråga om användningen av social- och hälsovårdstjänsterna och utnyttjande av valfriheten. Landskapet ska se till att invånarna har tillgång till tillräcklig information för att de ska kunna använda sig av valfriheten inom social- och hälsovården.
- Landskapet ska ha en nättjänst med en uppdaterad förteckning över de producenter som driver social- och hälsocentraler, de producenter som driver mun- och tandvårdsenheter och de producenter som tillhandahåller tjänster mot kundsedel. I nättjänsten berättas det också om tillgången till tjänster och om deras kvalitet. Informationen ska på begäran ges kunden också muntligt eller skriftligt.
- Landskapet ska se till att invånarna får tillräckligt med handledning och rådgivning om tjänsterna och utnyttjandet av valfriheten. Särskilt avseende ska fästas vid kunder som

i stor utsträckning behöver samordnade tjänster eller en stor mängd tjänster eller som är i särskilt behov av stöd.

- Landskapet är registeransvarig när det gäller klient- och patientuppgifter inom social- och hälsovården.
- Landskapet utövar tillsyn över de tjänsteproducenter som inom landskapets område producerar tjänster inom ramen för valfriheten. Bestämmelser om tillsynen finns i valfrihetslagen. Bestämmelser om den tillsyn som tillsynsmyndigheten utövar finns i lagen om produktion av social- och hälsotjänster.

Landskapet betalar ersättningar till producenterna

- Landskapet beslutar om ersättningarna till tjänsteproducenterna. Social- och hälsocentralerna och mun- och tandvårdsenheterna, som producerar direktvalstjänster, får en fast ersättning baserad på det antal kunder som har valt dem som tjänsteproducent, socioekonomiska faktorer och vid behov på kundernas individuella välfärdsrisk. Ersättningen kan kompletteras med incitamentsbaserade arvoden som betalas ut på basis av hur väl vården och servicen lyckats. Till social- och hälsocentralerna och mun- och tandvårdsenheterna kan även betalas delvis prestationsbaserade ersättningar. De prestationsbaserade ersättningarna inom mun- och tandvården fastställs enligt riksomfattande grunder.
- Landskapet och en producent kan även avtala om andra ersättningar, med vilka man tar hänsyn till lokala förhållanden, t.ex. befolkningstäthet och avlägset läge.
- Landskapet betalar ersättning till en producent som har tillhandahållit tjänster mot en kundsedel eller enligt en personlig budget som beviljats av landskapets affärsverk.
- Om en kommun har ingått ett avtal om fullständig utkontraktering med ett företag, överförs avtalet till landskapet. Enligt propositionen har ett sådant företag ingen möjlighet till dubbel fakturering. Det ska avtalas med landskapet om den ersättning som ska betalas. Detta inverkar inte på kundernas valfrihet.
- Folkpensionsanstalten ansvarar för förvaltningen och det tekniska genomförandet av betalningsrörelsen.
- Av kunderna tar landskapet ut eventuella kundavgifter i enlighet med lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården.

Uppgifter som landskapets affärsverk sköter

- Landskapets affärsverk producerar sådana tjänster som ska tillhandahållas vid social- och hälsocentraler och mun- och tandvårdsenheter. Affärsverket producerar också de social- och hälsovårdstjänster som inte erbjuds vid social- och hälsocentralerna och mun- och tandvårdsenheterna.
- Landskapets affärsverk bedömer kundens servicebehov i sådant fall att de tjänster som social- och hälsocentralen eller mun- och tandvårdsenheten erbjuder inte räcker till för kundens behov. Landskapets affärsverk kan själv producera tjänster för kunden eller bevilja kunden en kundsedel eller en personlig budget.
- Landskapets affärsverk fattar myndighetsbeslut inom social- och hälsovården.

- Landskapets affärsverk ser till att de tjänster det producerar samordnas med de tjänster som produceras av andra tjänsteproducenter.
- Landskapets affärsverk kan i samband med social- och hälsocentralerna på det sätt som landskapet beslutar tillhandahålla tjänster för vilka affärsverket är produktionsansvarigt. En anställd vid landskapets affärsverk kan arbeta vid en social- och hälsocentralens verksamhetsställe eller ambulera inom landskapets område. Tjänsterna kan också tillhandahållas som elektroniska tjänster.
- Landskapets affärsverk ska ha en multiprofessionell grupp som inom landskapet arbetar i anslutning till social- och hälsocentralerna. Gruppen har till uppgift att tillhandahålla konsultationstjänster inom socialvården.

Valfrihetslagens krav på tjänsteproducenterna

- Alla aktörer som uppfyller de villkor som anges i lagstiftningen och de villkor som landskapet har ställt upp samt är införda i registret över tjänsteproducenter kan anmäla sig som producenter. Endast producenter av social- och hälsotjänster är skyldiga att registrera sig. Producenterna ska behandlas likvärdigt.
- Landskapet ingår avtal med de producenter av direktvalstjänster (social- och hälsocentraler och mun- och tandvårdsenheter) som uppfyller villkoren. Producenterna måste ha en tillräcklig ekonomisk bärkraft. Varje producent ska ställa en säkerhet som landskapet godkänner. Landskapet kan också kräva att producenterna är certifierade.
- I fråga om sjukhustjänster och särskilt krävande socialservice ska myndigheten utföra en förhandsinspektion innan tjänsteenheten förs in i registret. Ingen förhandsinspektion behövs om tjänsteenheten tillämpar ett certifierat kvalitetsledningssystem. På detta sätt säkerställs kvaliteten på tjänsterna samt klient- och patientsäkerheten.
- Producenterna av tjänster som tillhandahålls mot kundsedel eller enligt en personlig budget ska tillhandahålla dessa tjänster på det sätt som anges i landskapets beslut.
- De producenter som driver social- och hälsocentraler eller mun- och tandvårdsenheter kan producera tjänsterna själva, genom avtal med andra producenter eller genom att skaffa tjänsterna från andra producenter. I samtliga fall är det dock social- och hälsocentralen eller mun- och tandvårdsenheten som svarar för den enskilda kundens tjänster som helhet och för kvaliteten på och kostnaderna för tjänsterna.
- Social- och hälsocentralerna och mun- och tandvårdsenheterna ska godkänna alla invånare som registrerar sig som kunder. De ska alltid producera hela det tjänsteutbud som föreskrivs i lagen för kunderna. Tjänsteproducenterna kan dessutom om de vill specialisera sig på tjänster för vissa kundkategorier.
- Valfrihetslagen begränsar inte möjligheten att erbjuda kunderna avgiftsbelagda tilläggstjänster.
- I tvåspråkiga kommuner ska social- och hälsocentralerna och mun- och tandvårdsenheterna tillhandahålla tjänsterna på finska och svenska. Landskapet kan på ansökan bevilja dispens, om det inom området i fråga finns tillräckligt med verksamhetsställen att välja mellan där kunden kan använda sitt modersmål.
- Social- och hälsocentralerna och mun- och tandvårdsenheterna ska inom sitt verksamhetsområde samarbeta med landskapet och kommunerna för att främja hälsa och välfärd.
- Tjänsteproducenten svarar för brister och fel i samband med tjänsteproduktionen samt för åtgärdandet av dessa brister och fel på egen bekostnad.

- Genom en ny lag om produktion av social- och hälso-tjänster (den s.k. tjänsteproducentlagen) föreskrivs det om verksamhetsförutsättningar för, registrering av och tillsyn över producenter av social- och hälso-tjänster. Genom lagen vill man säkerställa patienternas och klienternas säkerhet samt tjänster av god kvalitet.
- I lagen om ordnande av social- och hälsovård föreskrivs det om en skyldighet för producenter av direktvalstjänster att ta emot socialvårdsstuderande och hälso- och sjukvårdsstuderande för utbildning och praktik.

Producenterna ska ge information om tjänsternas kvalitet och väntetiderna

- Alla tjänsteproducenter ska använda de riksomfattande informationshanteringstjänster som det föreskrivs om i lag. Alla tjänsteproducenter ska t.ex. vara anslutna till Kanta-tjänsterna. Via Kanta-tjänsterna har tjänsteproducenten tillgång till kundens klient- och patientuppgifter i den utsträckning dessa behövs för att tillhandahålla tjänsten i fråga.
- Folkpensionsanstalten ska tillhandahålla en riksomfattande nättjänst där människorna kan anmäla sig som kund hos den social- och hälsocentral, den mun- och tandvårdsenhet och det affärsverk som kunden väljer.
- Landskapet svarar för genomförandet av de informationshanteringslösningar som behövs för kundsedlar och personliga budgetar.
- Social- och hälsocentralerna och mun- och tandvårdsenheterna samt producenterna av kundsedelstjänster ska i en nättjänst ge uppdaterad information om sina tjänster och de faktiska väntetiderna till tjänsterna.
- Informationen i nättjänsten ska på begäran ges muntligen eller skriftligen till kunden.
- Vid marknadsföring av tjänsterna ska konsumentskyddslagen iakttas.
- I samband med handledning och rådgivning ska det fästas avseende särskilt vid kunder som i stor utsträckning behöver samordnade tjänster eller som är i särskilt behov av stöd.
- Social- och hälsocentralernas och mun- och tandvårdsenheternas producenter och producenterna av kundsedelstjänster ska årligen lämna uppgifter bland annat om sina inkomster, betalda skatter och beskattningsort, vinster och förluster, ledningens löner och arvoden samt hur de uppfyllt samhällsansvaret.
- Tjänsteproducenterna omfattas av bl.a. offentlighetslagen och förvaltningslagen. Enligt offentlighetslagen är en myndighets handlingar offentliga om inte något annat föreskrivs i den lagen eller i någon annan lag. I förvaltningslagen föreskrivs det om grunderna för god förvaltning och om förfarandet i förvaltningsärenden.

Valfrihetslagen träder i kraft den 1 januari 2020

I juni 2018 beslutar riksdagen om den ska anta valfrihetslagen. Avsikten är att landskapen ska ordna de offentliga social- och hälso-tjänsterna från ingången av 2020. Från och med hösten 2019 kan kunden välja ett landskaps affärsverk, dvs. i praktiken det landskap som kunden får social- och hälso-tjänster från. Senast den 1 juli 2020 ska landskapen ta i bruk kundsedlarna och de personliga budgetarna. Social- och hälsocentralerna inleder sin verksamhet senast den 1 januari 2021 och tandklinikerna den 1 januari 2022.

MAAKUNTA- JA SOTE-UUDISTUS LANDSKAPS- OCH VÅRDREFORMEN

Eftersom beredningen har fortskridit i olika takt i de olika landskapen, kommer valfriheten att bli större i vissa landskap redan 2018–2021 i och med pilotförsök som gäller social- och hälsocentralerna och mun- och tandvården. Pilotförsök med kundsedlar och personliga budgetar genomförs 2018–2019.

Ytterligare information

Kirsi Varhila, överdirektör, tfn 0295 163 338

Pirjo Kainulainen, regeringsråd, tfn 0295 163 092

Maria Porko, regeringssekreterare, tfn 0295 163 417

